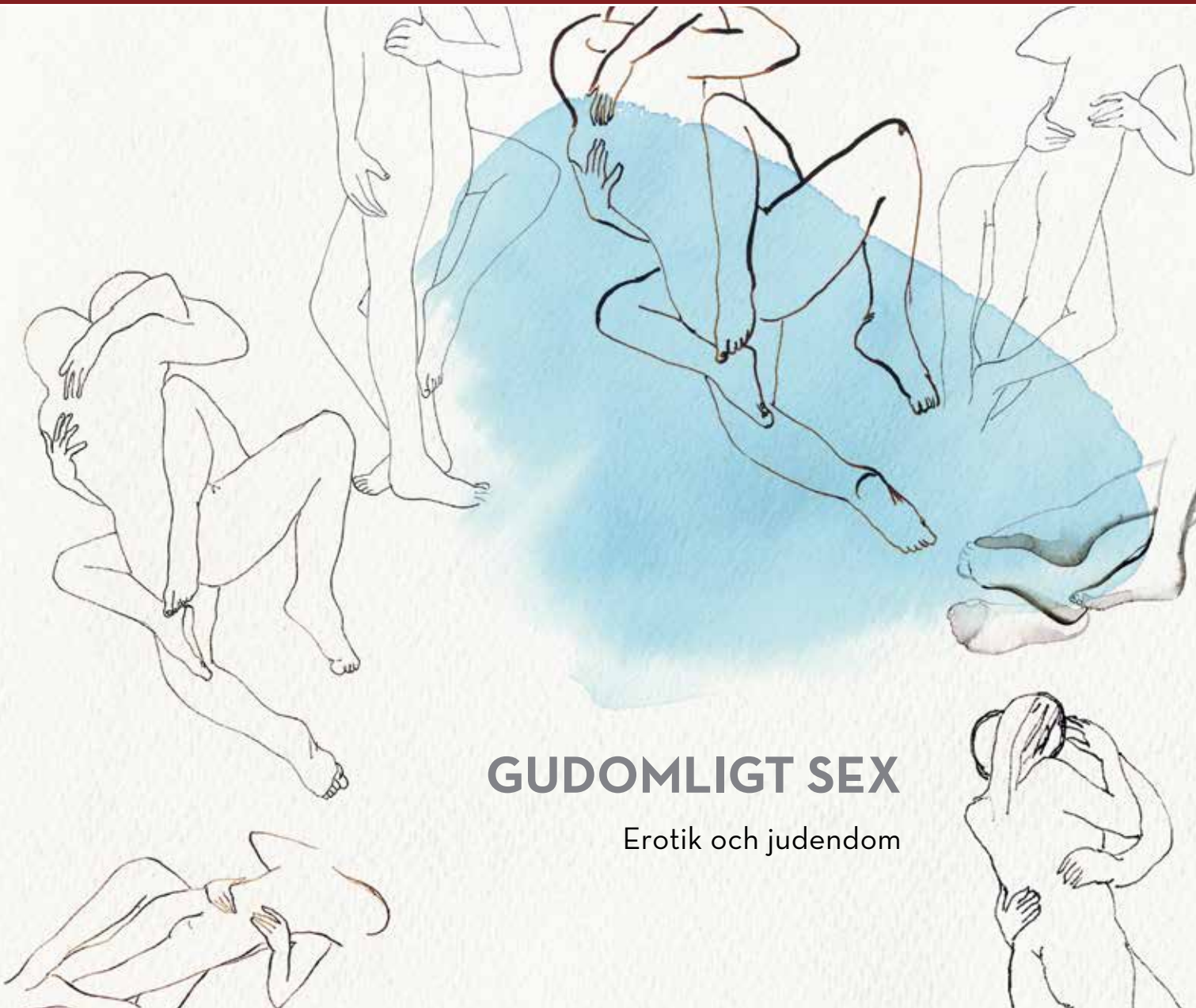

JUDISK

K R Ö N I K A

GUDOMLIGT SEX

Erotik och judendom

Ledare: en levande judisk identitet – tack vare eller trots ortodoxin
Melanie Lidman läser skriften på väggen • En essä av Negar Josephi
Bokrecensioner av Eva Ekselius, Anders Carlberg och Suzanne Gottfarb
Tema: israeler i Sverige • David Grossman intervjuar Amnon Israeli
Reserapport av Tuva Winblad • Ingmar Unge kåserar • Mish Mash

2

2014

ÅRGÅNG 82 • JUNI 2014
SIVAN 5774 • PRIS 100 KR

BILDEN

För 24:e året i rad arrangeras en judisk kulturfestival i Krakóws tidigare judiska stadsdel Kazimierz. Festivalen, som i år äger rum mellan den 27 juni och den 6 juli, samlar tusentals deltagare från Polen och andra länder – de allra flesta icke-judar. Utöver välbesökta konserter (bilden) med polska, amerikanska och israeliska klezmerband visas filmer på jiddisch, ges teaterföreläsningar och arrangeras konstutställningar med judiska motiv. I festivalen ingår även föreläsningar och kurser, bland annat om judiskt liv i Polen före andra världskriget och om judisk kultur i Östeuropa. I Kazimierzs gamla, nyrestaurerade synagogor hålls konserter och shabatgudstjänster.

För mer information besök festivalens hemsida:

www.jewishfestival.pl FOTO: PAWEŁ MAZUR

Den judiska identiteten överlever tack vare förmågan att förnya sig.

Det händer ofta, när jag diskuterar ortodoxins anspråk på att vara ”den äkta” judendomen, att jag bemöts med argumentet att ”det är tack vare de strikt ortodoxa som judendomen överlevt”. Personer, som aldrig skulle byta sin eller sina barns livsstil mot den som gäller i Jerusalems och Tel Avivs ultraortodoxa stadsdelar, idealiserar en sluten värld där klädkoden, liksom värderingarna, härstammar från en östeuropeisk shtetl på 1600-talet.

Men det är inte *tack vare* det ultraortodoxa fasthållandet vid traditionens påstådda oföränderlighet som den judiska identiteten överlevt (särskilt efter det att gettonas murar revs ned och judarna blev en integrerad del av samhället). Det är snarare *trots* det.

I själva verket har ständig förnyelse varit förutsättningen för den judiska identitetens överlevnad i modern tid.

Judendomen har varit tvungen att modernisera och omtolka – ofta under ett starkt motstånd – både sitt budskap och sina ritualer. Resultatet av förnyelsen är dagens liberala riktningar, så som reform och masorti (*Conservative Judaism*), men även modernortodoxi. Alla har de, i olika utsträckning, velat förena det moderna samhällets värderingar med den judiska lagens påbud.

Hade judendomen inte anpassats till nya tider hade den judiska världen sett annorlunda ut idag. Det hade kanske funnits isolerade ultraortodoxa enklaver i Brooklyns, Antwerpens och Londons judiska stadsdelar. Men staten Israel

hade inte skapats och de fromma rabbinerna hade fortsatt att be om en Messias som skulle ge judarna ett eget hem. Idag finns Israel *trots* ultraortodoxins antisjonism. Den judiska staten hade idag inte kunnat överleva om alla israeler följde ultraortodoxins inställning: vägrade militärtjänstgöring och förlitade sig på Talmudstudier som vapen mot Hamas raketer och Irans krigshot.

Hade judendomen inte oupphörligt prövat och omprövat sina tradi-

tionella värderingar skulle judiska flickor idag inte ha kunnat bli *batmitsva* (traditionen är faktiskt inte äldre än 92 år!) och Golda Meir hade inte kunnat bli premiärminister. Inga judiska kvinnor hade heller kunnat bli universitetslärare, rabbiner eller sångare, då det enligt strikt ortodox synsätt är förbjudet att ”förleda män” med kvinnoröster. Och Sveriges alla judar hade idag burit *pejes*, traditionella tinningslockar.

Om alla ättlingar till dem som invandrade till Amerika från Polen och Ryssland i början av 1900-talet förblivit ortodoxa hade den amerikanska judenheten på 2000-talet

---

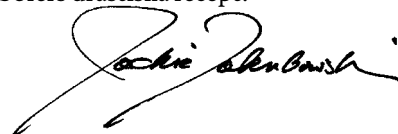
”DET ÄR INTE TACK VARE ULTRA-ORTODOX JUDENDOM SOM DEN JUDISKA IDENTITETEN ÖVERLEVT. DET ÄR SNARARE TROTS DEN.”

---

utgjort en bråkdel av den fem miljoner judar starka minoriteten i dagens USA. De judiska invandrarna i Amerika bröt inte länken i den judiska traditionens långa kedja – de allra flesta förkastade ortodoxin men inte judendomen. Och tack vare en reformerad tradition – relevant för deras egen tid och för det samhälle de ville bli en del av – kunde den judiska identiteten överleva.

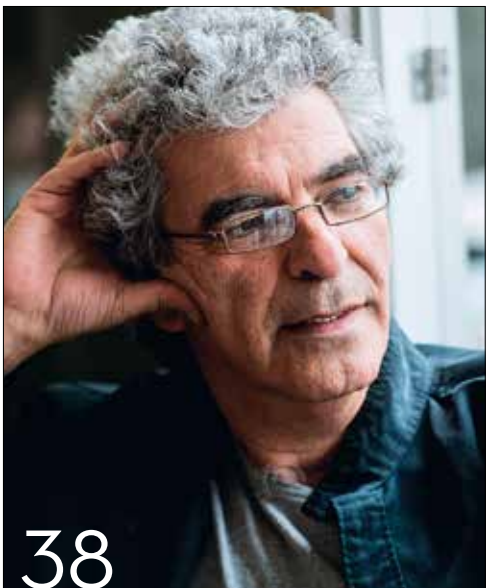
Det är alltså judendomens pragmatism och dess pluralistiska tolkningstradition, och inte en rigid ortodoxi, som gjort det möjligt för judar att generation efter generation bevara sitt religiösa och kulturella arv.

Betänk vad den store rabbinske auktoriteten Moshe Sofer från Bratislava slog fast i en halachisk utläggning år 1763: ”*Chadash asur min hatorah*” (”Alla nymodigheter är förbjudna enligt Toran”). Är det någon som inbillar sig att ingenting har förändrats i vårt sätt att tolka och följa judendomen under de 250 år som gått sedan rabbin Sofers dagar? Är det någon som tror att judendomen hade överlevt med rabbin Sofers drastiska recept?

INNEHÅLL

Nr 2 • 2014

Omslagsbild
av F. Fazeli

8 GUDOMLIGT SEX
Jackie Jakubowski om erotik och judendom.

13 ATT TÄNJA GRÄNSER
Jonathan Mark om hett internet.

15 BOKRECENSIONER
Av Eva Ekselius, Anders Carlberg och Suzanne Gottfarb.

26 "INGEN SÄGER ÅT MIG ATT GÅ HEM"
En essä av Negar Josephi.

37 MED SMAK AV TEL AVIV
Reportage om israeler i Sverige.

38 "JAG HAR VALT ATT LEVA I SVERIGE"
David Grossman intervjuar Amnon Israeli.

44 "VARJE MÖTE ÄR ETT RISKTAGANDE"
Nina Kaltiala intervjuar Michal Liban.

54 SKRIFTEN PÅ VÄGGEN
Melanie Lidman om svart-vita meddelanden.

61 ISRAEL BLIR EN ALLTMER "NORMAL" STAT
Arne Lapidus Israelkrönika.

64 JORDEN RUNT I JUDISKA FOTSPÅR
En judisk reseguide av Åsa Friedman.

73 AVSTÅNDET NÖDVÄNDIGT FÖR ATT FÖRÄNDRAS"
Reserapport av Tuva Winblad.

75 "EN DUMSKALLE LÅNGT FÖRE ADOLF"
Ett kåseri av Ingemar Unge.

Medarbetare i detta nummer

Judisk Krönika

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Jackie Jakubowski
redaktion@judiskkrönika.se
tel: 08-660 70 62

UTGES AV Stiftelsen Judisk Krönika

REDAKTIONSÅRD

Anders Carlberg, Lasse Dencik,
Eva Ekselius, David Frenkel,
David Grossman, Paulina
Neuding, Ricki Neuman, Anneli
Rådestad, Nina Solomin

ANNONSAVDELNING

Thomas Wolff
tel: 031-28 50 95
mobil: 0708-580451
annons@judiskkrönika.se

EKONOMI, ADMINISTRATION OCH PRENUMERATION

Dina Markovich
tel: 08-660 38 72 onsd.-fred.
administration@judiskkrönika.se
prenumerationspris 395 kr/år
studerande 250 kr
till utlandet 495 kr
lösnummerpris 100 kr
plusgiro 54 120-1

ADRESS

Box 5053, 102 42 Stockholm
Hemsida på internet:
www.judiskkrönika.se

Utkommer med 4 nr per år.
Nästa nummer: 26 sep. 2014
Manusstopp: 18 aug. 2014

Tryckt hos Grafiska Punkten
Producerad av Gabor & Co
issn 0345-5580

Prenumeration på Judisk Krönika
ingår i medlemsavgiften till
Judiska Församlingen.
Adressändringar skall meddelas
den lokala församlingen.

Citera oss gärna, men ange källan.
Förbehåll mot elektronisk
publicering måste meddelas
av artikelförfattaren.

INGEMAR UNGE
är författare,
kåsör och jour-
nalist; sedan
1991 reporter på
tidningen Vi; han
tilldelades Stora
Journalistpriset
1992.

NINA KALTIALA
är kulturskribent
och lärare i språk,
litteratur och reli-
gion; författare
till romanerna
Midsommar och
Vita gräs.

EVA EKSELIUS
är tidigare lit-
teraturkritiker vid
Dagens Nyheter
och författare;
ingår i Judisk
Krönikas redak-
tionsråd.

**LENNART
MAROKO** är
Judisk Krönikas
jiddischredaktör.
Hans spalt finns,
med ljud och
bild, på internet:
kronikan.maroko.se

ARNE LAPIDUS
arbetar i Israel
som journalist för
svenska tidningar,
bland annat som
krönikör i Judisk
Krönika.

**KERSTIN PAR-
KER** är journalist
och svensklärare;
bor och är verk-
sam i Göteborg.

**TUVA WIN-
BLAD**, studerar
till psykolog vid
Stockholms uni-
versitet och har
medverkat som
bokrecensent i
Judisk Krönika.

**DAVID GROSS-
MAN** är skribent
och medietränare
på Intellecta
Corporate; ingår
i Judisk Krönikas
redaktionsråd.

NEGAR JOSEPHI
är journalist för
bland annat Sve-
riges Radio. Hon
är född i Iran och
arbetar just nu på
en reportagebok
om Israel.

BARBRO POSNER
är frilansskribent
och Judisk Kröni-
kas medarbetare i
Malmö.

Shana Tova! Gott nytt år!

Det är kanske för tidigt att i juni, när sommaren precis börjat, önska varandra Shana Tova, Shana Tova – det judiska nyåret infaller först i september. Men det är faktiskt redan dags att försäkra sig om att nyårshälsningarna kommer fram till alla dem du vill uppvakta.

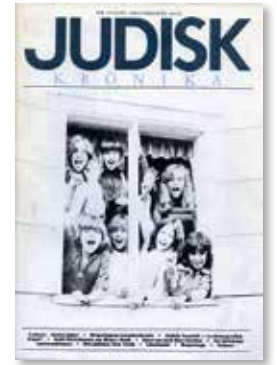
Genom att sätta in din personliga nyårshälsning i nästa nummer av tidningen – som utkommer i samband med de stora helgerna – stödjer du dessutom Judisk Krönika.

Vill du göra en beställning – använd inbetalningskortet som bifogas detta nummer. Priset är, liksom förra året, 250 kronor. Betala senast den 28 juli.

Glöm inte att på talongen ange alla namn som skall vara med på hälsningen – och texta tydligt!

Gott nytt år! – men först: trevlig sommar, med Judisk Krönika!

Antalet judar i världen både minskar och ökar.

» Den sionistiska visionen om att samla större delen av det judiska folket i en judisk stat kan vara på god väg att lyckas. Men bakvägen, så att säga. Det menar professor Roberto Bachi, en av de ledande experterna idag på judisk befolkningsutveckling.

Han pekar på hur andelen judar i Israel, i förhållande till diasporan, hela tiden har ökat. Den judiska befolkningen i Israel utgjorde 1975 inte mer än 23 procent av världens judar. 1948, när Israel bildades, var motsvarande siffra fem procent. 1980 var den 25,2 procent och år 2000 väntas 36,2 procent av världens judar bo i Israel. Men denna ökning av andelen judar i Israel i förhållande till diasporan beror inte på *alija* (invandring till Israel) utan snarare på att antalet judar i diasporan sjunker.

Till mitten av 70-talet trodde de som studerade judisk demografi på en långsam men stadig ökning av antalet judar i världen, från omkring 13 miljoner till 22 miljoner under de första 25 åren av 2000-talet. Men på basis av nya studier om assimilation i diasporan och de sjunkande judiska födelsetalen där, tror Roberto Bachi, och många med honom, att antalet judar i diasporan kommer att sjunka från 10,7 miljoner år 1978 till 9,7 miljoner år 1980 och ner till 7,9 miljoner år 2000.

För Israels del pekar siffrorna åt motsatt håll: från 2,6 miljoner judar år 1970 till 3,3 miljoner år 1980 och beräknas bli 4,5 miljoner år 2000.

Ökningen av den judiska befolkningen i Israel kommer dock inte att kunna stoppa en total minskning av den judiska befolkningen i världen. År 2000 beräknas 12,4 miljoner judar finnas i världen.”

Judisk Krönika, juni 1984

TRETTIO ÅR SENARE:

År 2014 uppskattas antalet judar i världen vara cirka 14 miljoner, varav drygt 6 miljoner är bosatta i Israel.

Källa: Israel Central Bureau of Statistics, 2014

Judisk Krönika. Din tidning. Sedan 1932